

ESGA

Experts for Security and Global Affairs

Mihail Saakashvili: retragerea cetățeniei ucrainene și jocurile politice de la Kiev

Angela Grămadă¹

[POLICY PAPER (2017): UCRAINA

¹ Angela Grămadă, PhD, președinte și fondator Experts for Security and Global Affairs Association, București, România.

Introducere

La data de 26 iulie 2017 Serviciul de Stat de Migrație al Ucrainei a anunțat oficial retragerea cetățeniei ucrainene "... *petru încălcarea normelor constituționale...* " lui Mihail Saakashvili,² fost guvernator al regiunii Odessa. La momentul semnării decretului prezidențial de retragere a cetățeniei, Saakashvili nu se afla pe teritoriul Ucrainei³, iar președintele țării, Petro Poroșenko, nu a oferit argumente pentru decizia luată. Mai târziu, Serviciul de Stat de Migrație al Ucrainei a explicat că Mihail Saakashvili ar fi încălcat art. 19 al Legii "*Despre cetățenia Ucrainei*", fiind bănuit de oferirea unor informații care nu corespundeau adevărului, dar și de prezentarea unor documente false⁴ la momentul depunerii cererii pentru dobândirea cetățeniei ucrainene. Ulterior, aceeași instituție a oferit detalii suplimentare, adăugând că decizia a fost luată în urma analizei rezultatelor evaluării Comisiei pentru probleme de cetățenie⁵, de pe lângă președintele Ucrainei, și a votului luat în cadrul unei ședințe speciale. Saakashvili a declarat că va lupta împotriva acestei decizii, pe care, de altfel, o consideră ilegală. De asemenea, el a anunțat că nu va depune cerere de obținere a statului de refugiat sau azil politic și va reveni pe data de 10 septembrie 2017 în Ucraina pentru a-și apăra în instanța de judecată drepturile sale.

Mihail Saakashvili a obținut cetățenia ucraineană la data de 26 mai 2015⁶, cu câteva zile înainte de a fi numit guvernator al regiunii Odessa, funcție în care s-a aflat până în luna noiembrie 2016. În luna decembrie 2015 autoritățile guvernamentale de la Tbilisi i-au retras cetățenia georgiană⁷. Potrivit legislației Georgiei, orice cetățean care obține cetățenia altui stat, o pierde automat pe cea georgiană.

² Президентом України видано указ про втрату громадянства України, Serviciul de Stat de Migrație al Ucrainei, Kiev, 26 iulie 2017, <https://dmsu.gov.ua/news/dms/prezidentom-ukrajni-vidano-ukaz-pro-vtratu-gromadyanstva-ukrajni.html>

³ La data de 04 august 2017, Mihail Saakashvili a anunțat pe contul său de Facebook că se află în Polonia, Varșovia, unde avea stabilite mai multe întâlniri cu reprezentanți ai diasporei ucrainene din această țară, care, după cum menționează fostul guvernator al regiunii Odessa, nu sunt de acord cu deciziile luate de Petro Poroșenko. Саакашвили рассказал, когда вернется в Украину: эксклюзивное интервью, 24tv.ua, Kiev, 04 august 2017,

http://24tv.ua/ru/saakashvili_rasskazal_kogda_vernetsja_v_ukrainu_jekskljuzivnoe_intervju_n849276

⁴ La data de 29 iulie 2017 reprezentanți ai Serviciului de Stat de Migrație au refuzat să prezinte detalii și documente în baza cărora a fost luată decizia de a îi retrage cetățenia lui Mihail Saakashvili. Presa ucraineană menționează o scrisoare trimisă către Serviciul de Migrație semnată de procurorul general al Ucrainei, Iuri Lutsenko. Anterior, aceeași instituție menționa pentru presă faptul că, dacă Saakashvili va încerca să treacă frontiera de stat a Ucrainei, nu va fi lăsat să o facă. Миграционная служба не хочет показывать письмо Луценко, по которому у Саакашвили забрали гражданство, 24tv.ua, 29 iulie 2017, http://24tv.ua/ru/migracionnaja_sluzhba_ne_hochet_pokazyvat_pismo_lucenko_po_kotoromu_u_saakashvili_zabrali_grazhdns_n846881

⁵ 11 membri ai Comisiei, care au fost prezenți la ședință, au votat pentru retragerea cetățeniei ucrainene lui Mihail Saakashvili. Unul s-a abținut, iar alți trei au lipsit. Стало известно, кто поддержал лишение Саакашвили украинского гражданства, Ukrainskaya Pravda, Kiev, 04 august 2017, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/08/4/7151421/>

⁶ Why Poroshenko took away Ukrainian passport from Saakashvili, Ukraine Crisis Media Center, 27 iulie 2017, <http://uacrisis.org/59016-ukrainian-passport-saakashvili>

⁷ Mihail Saakashvili a ramas fara cetatenia georgiana, Hotnews, 04 decembrie 2015, <http://www.hotnews.ro/stiri-international-20643272-mihail-saakashvili-ramas-fara-cetatenia-georgiana.htm>

Corupția – principala temă a politicii interne ucrainene

Cazul retragerii cetățeniei lui Mihail Saakashvili de către Petro Poroșenko nu este doar despre respectarea unei proceduri interne sau despre standarde internaționale. Pe de o parte, avem un fost președinte al unui stat, care a renunțat la propria cetățenie, prin acceptarea pe cea a unei alte țări, Mihail Saakashvili cunoscând care sunt prevederile legislative în acest sens în Georgia, iar pe de altă parte, îl avem pe Petro Poroșenko, care trebuie să gândească și să acționeze pragmatic într-o ecuație cu multe variabile și din care este constrâns să facă alegeri: relații bune cu Georgia sau relații bune cu Saakashvili, care se transformă treptat în oponent politic? Sau să explice cât de mult a fost influențată această decizie de discuțiile avute cu oficialii de la Tbilisi în cadrul unei vizite recente în acest stat? Deși pare a fi cea mai credibilă variantă în acest moment, prea ușor această dezbatere s-a dus în zona ”lichidării viitorilor concurenți politici”, indicând faptul că avem de a face la Kiev cu un președinte depășit, fie de războiul cu Rusia, fie de războiul politic intern, concentrat exclusiv pe rămânerea la guvernare, deci și pe coagularea în jurul său a unui potențial electoral cât mai mare.

După cum a fost prezentat în presa din Ucraina și nu numai, evenimentul pare a fi mai mult o ”reglare de conturi” între actualul președinte al Ucrainei, Petro Poroșenko, și liderul partidului ”Mișcarea noilor forțe a lui Mihail Saakashvili”⁸ din Ucraina înainte de alegerile parlamentare și prezidențiale, programate pentru anul 2019. Prevederile pactului de neagresiune, semnat de cei doi lideri politici la momentul numirii în funcție publică a lui Mihail Saakashvili în Ucraina, au fost încălcate. Fostul președinte georgian nu se putea limita doar la o simplă regiune, iar președintele Ucrainei, Petro Poroșenko, nu poate să renunțe la rolul și statutul său actual în viața politică de la Kiev și nici să se lipsească de anumiți susținători importanți, atât din interiorul, cât și exteriorul țării. Nu există premise să se creadă că acesta va ceda poziții în fața oricărui oponent. Evoluțiile din viața politică internă de la Kiev nu confirmă în același timp nici apariția unor concurenți reali pentru șeful statului, chiar dacă deja acesta a trecut de mijlocul mandatului său prezidențial, iar următoarele alegeri ar trebui să aibă loc în anul 2019. Petro Poroșenko și susținătorii săi nu au nevoie de amplificarea bătăliilor politice interne cu argumente bazate pe rezultatele neimplementării reformelor, când din exterior tot mai mulți parteneri semnalează lipsa oricărui progres sau chiar evidențiază regresul în combaterea corupției⁹. Ori, anume lipsa rezultatelor în implementarea reformei anti-corupție constituie baza viitoarei strategii electorale a lui Mihail Saakashvili.

Lupta împotriva corupției și nevoia de bună guvernare au fost elementele centrale ale tuturor protestelor sociale din Ucraina. Corupția a fost și este cea mai mare amenințare la adresa securității naționale a acestui stat. Alegerea între reforme și menținerea la guvernare este una

⁸ Aceasta fiind denumirea nouă a formațiunii politice conduse de Mihail Saakashvili, înregistrată recent și aprobată de Ministerul Justiției al Ucrainei la data de 21 iulie 2017. Сакварелидзе вернулся в Украину, его встретили аплодисментами, *Ukrainskaya Pravda*, Kiev, 28 iulie 2017, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/07/28/7150730/>

⁹ Ucraina ocupă locul 131 din 176 după indicele percepției corupției, rămânând a fi unul dintre statele europene cu cel mai înalt nivel al corupției. Ukraine, Corruption Perception Index 2016, Transparency International, decembrie 2016, <https://www.transparency.org/country/UKR>

esențială pentru actuala conducere. Elita politică ucraineană nu este pregătită să renunțe la modelul vechi de guvernare, pe care Andreas Umland îl apreciază ca fiind un fel de ”patronalism politic”:¹⁰

*”Aceste scheme de corupție sunt baza, esența, sensul și scopul celei mai mari părți a ”politicii patronaliste” post-sovietice. Aceste regimuri ascunse funcționează nu doar în cadrul unui autoritarism evident, dar și în cadrul unor democrații oficiale.”*¹¹

Revoluțiile portocalii din Ucraina au fost manifestații sociale împotriva acestui tip de guvernare patronalistă, dezvoltată de elita politică și economică, care a guvernat în Ucraina după obținerea independenței și suveranității¹². Opoziția față de acest tip de gestiune a afacerilor statului a devenit și mai evidentă în timpul ”EuroMaidanului”¹³. Cea mai mare provocare pentru forțele politice actuale de la Kiev o constituie gestionarea acestei opoziții sociale, care nu și-a epuizat potențialul. Ea este într-un ”stand by” impus de situația din Estul Ucrainei și care poate să erupă în orice moment sub forme mult mai violente decât cele anterioare și asta deoarece multe s-au schimbat în Ucraina de la acele evenimente, mai puțin influența grupurilor cu interese economice asupra proceselor politice¹⁴.

După EuroMaidan, la Kiev s-a produs doar o rotație a schemelor economice și a forțelor politice susținătoare ale acestora la guvernare. Într-o țară care a experimentat o democrație veritabilă rotația reprezentanților elitei politice este un act de normalitate, pentru că acestea acționează în sensul asigurării intereselor și obiectivelor naționale. În Ucraina, însă, ca și în alte țări post-sovietice, prioritate au interesele a câteva grupuri politico-economice, care se află în concurență. Într-un comentariu al Institutului Ucrainean de Analiză și Management Politic, expertul Ruslan Bortnik susținea că provocările interne sau externe nu au reușit să oprească

¹⁰ ”Patronalismul politic” este un concept folosit de Henry E. Hale pentru a defini dinamica și perspectivele de dezvoltare ale regimurilor politice din spațiul ex-sovietic. Aceste regimuri au fost analizate în funcție de realitățile care reies din proiecția verticalei puterii impuse de către președinții sau de guvernele acestor țări, de modul de conducere oligarhic al relației capitală – periferie, de procesele parlamentare și controlul asupra resurselor media. Elementul central al analizei lui Henry E. Hale se referă, însă, relația clientelară dintre politicieni și oligarhi și la modalitatea în care aceasta a ajuns să pătrundă și să controleze societatea. Andreas Umland, de asemenea, amintește și de alte aspecte analizate de experții ucraineni, în special pe cele ale lui Alexandr Fisun, ultimul apreciind acest tip de guvernare ca ”regim neopatrimonialist”. Potrivit autorilor acestor studii puterea este acumulată de un grup restrâns de persoane, care dezvoltă forme de interacțiune informală, interdependențe între diferite piramide patronale, care concurează între ele. Andreas Umland, Клан Порошенко. Как перерождается олигархия, Новое Время, Kiev, 24 iulie 2017, <http://nv.ua/opinion/umland/klan-poroshenko-kak-pererozhdaetsja-oligarhija-1540270.html>

¹¹ *Ibidem*.

¹² Un studiu al Centrului Razumkov arată că în anul 2002 în Ucraina erau active peste 2000 de grupări criminale. Același studiu îl citează pe deputatul ucrainean O. Moroz, care atenționa asupra faptului că în Ucraina la acea vreme nu structurile de stat formau puterea, dar oligarhii și clanurile. КОРРУПЦИЯ В УКРАИНЕ: СУЩНОСТЬ, МАСШТАБЫ И ВЛИЯНИЕ, Centrul Razumkov, Kiev, 2002, http://old.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=200

¹³ A YEAR AFTER MAIDAN, STILL UKRAINE IS THE MOST CORRUPT COUNTRY IN EUROPE, Transparency International, Press release, 2 decembrie 2014, <https://ti-ukraine.org/en/infographics/a-year-after-maidan-still-ukraine-is-the-most-corrupt-country-in-europe/>

¹⁴ Европейский суд аудиторов признал Украину самой коррумпированной страной, 112.ua, Kiev, 7 decembrie 2016, <https://112.ua/ekonomika/evropeyskiy-sud-auditorov-priznal-ukrainu-samoy-korrumpirovannoy-stranoy-357694.html>

această concurență: *”În condițiile unei instabilități politice și micșorare dramatică a resurselor economice, în Ucraina s-a stabilit un echilibru oligarhico-administrativ destul de fragil între grupurile ”Rosben”, ”Privat”, ”Interpipe” și altele câteva mai mici. Acest echilibru s-a format sub presiunea agresiunii Federației Ruse și presiunea elitelor europene și americane, care dispun de un larg spectru de instrumente financiare de control a acestor grupuri.”*¹⁵

După disoluția URSS, în Ucraina a rămas să governeze mentalitatea politicianului ex-sovietic, obișnuit să conducă prin scheme economice, nu prin eficientizarea actului de guvernare. Este o eroare a elitei politice ucrainene să aprecieze lipsa în acest moment a unor proteste în masă ca fiind un indicator al stabilității sociale. Mandatul oferit de către cetățenii ucraineni actualei guvernări are un conținut diferit față de precedentele. Următoarele ieșiri în stradă ar putea fi mult mai greu de gestionat, dacă actuala guvernare nu va livra schimbările cerute de populație.

Așadar, revenind la subiectul abordat în această analiză, trebuie să fie menționat încă o dată faptul că actualul context politic din Ucraina, dar și din regiune, cere o altfel de abordare, una mult mai responsabilă din partea autorităților ucrainene și a elitei politice, fie aceasta chiar și invitată din afară să ia parte la reformarea unui stat, care se află în proces de redefinire instituțională și națională. Evident, lipsirea lui Saakashvili de cetățenia ucraineană lasă loc pentru tot mai multe ipoteze cu consecințe asupra viitorului vieții politice de la Kiev, acest proces având loc în contextul apropierii alegerilor parlamentare și prezidențiale și acestea trebuie să fie analizate. În primul rând, trebuie să fie apreciat corect rolul pe care l-a avut Mihail Saakashvili în regiunea Odessa, precum și eficiența mandatului său. În al doilea rând, trebuie să fie identificate obiectivele pe termen mediu și lung ale fostului guvernator în politica internă ucraineană. În al treilea rând, sunt necesare a fi identificate ”direcțiile de acțiune” ale criticii lui Saakashvili, adică impactul lor asupra formulei de guvernare actuală din Ucraina. Prioritate are, însă, analiza disponibilității elitei politice ucrainene de a se transforma sub presiune electorală sau socială. Acest lucru poate fi determinat doar prin găsirea unor răspunsuri la primele ipoteze.

Mihail Saakashvili și regiunea Odessa: ”guvernatorul perfect” pentru o ”regiune imperfectă”

Potrivit Ministerului Afacerilor Externe al Ucrainei¹⁶, în regiunea Odessa sunt opt porturi, care fac legătura cu alte 600 de porturi internaționale. După anexarea Crimeei de către Federația Rusă, în martie 2014, importanța strategică a regiunii a crescut. Mihail Saakashvili a fost numit în funcția de guvernator al regiunii Odessa în luna mai, 2015. Anterior, acesta a fost președinte al Consiliului consultativ internațional pentru reforme în Ucraina. Numirea în funcția de guvernator părea să fie parte a unei strategii ferme și clar orientată spre soluționarea mai multor probleme cu care se confruntă regiunea: corupție, trafic ilicit de mărfuri și persoane, trafic de armament, infrastructură de transport depășită, potențial pentru apariția unor conflicte locale, prin

¹⁵ Ruslan Bortnik, *Силы и влияния В Украине*, Institutul Ucrainean de Analiză și Management Politic, Kiev, 31 ianuarie 2016, <https://uiamp.org.ua/sily-i-vliyaniya-v-ukraine>

¹⁶ Odesa Region, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Kyiv, <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/18-odesa>

manipularea unor minorități etnice. **Această mișcare trebuia să reducă influența unor forțe politice interne ostile transformărilor și reformării, dar și să reducă influența pro-rusească în regiune, promovată prin diferite persoane corupte, capabile să influențeze opinia publică în Odessa și să prejudicieze, astfel, interesul național: suveranitatea și integritatea țării.** Oficial, misiunea lui Mihail Saakashvili era să implementeze reforma administrativă în regiune, dar și să promoveze măsuri de combatere a corupției în rândul organelor de ocrotire a normelor de drept, adică a poliției și a angajaților în serviciul vamal, în colaborare cu structurile de restorț naționale și internaționale. De altfel, el a și anunțat imediat în ce a constat programul său ambițios și care au fost prioritățile: reformarea porturilor și a serviciului vamal.¹⁷ Resursele pentru finanțarea proiectelor de infrastructură de transport trebuiau să fie alocate din veniturile și taxele vamale colectate în regiune.¹⁸

Privită din perspectivă regională, activitatea sa trebuia să influențeze pozitiv regiunea din mai multe perspective, inclusiv să oprească traficul ilicit (cu mărfuri, persoane și armament) dinspre Transnistria prin portul din Odessa, reducând astfel opțiunile financiare ale Tiraspolului, dar și să prevină alte acțiuni care ar fi prejudiciat și mai mult integritatea teritorială a Ucrainei dinspre frontiera cu Republica Moldova. Așadar, **noul guvernator mai avea o misiune și anume aceea de a menține regiunea Odessa în afara proiectului "Novorussia"**, să preîntâmpine apariția unei noi zone de conflict militar deschis – misiune destul de dificilă, atunci când multe dintre probleme sunt generate de corupție și suprapunerea unor obiective financiare ale unor grupuri de interese.

Un raport al misiunii EUBAM arată că progrese în ceea ce privește combaterea traficului ilicit la frontiera dintre Ucraina și Moldova au fost înregistrate în anul 2014, dar și în anul 2015. Acestea, însă, nu se datorează neapărat numirii în funcția de guvernator al regiunii a fostului președinte georgian, pentru că **reforma a ajuns în aceste instituții înaintea lui Mihail Saakashvili.** Rapoartele oficiale arată tendințe pozitive ca urmare a îmbunătățirii pregătirii personalului angajat în instituțiile de resort, precum și a legislației interne, care reglementează cooperarea la frontiera dintre Republica Moldova și Ucraina în contextul negocierii, semnării și ratificării Acordurilor de Asociere și a DCFTA-lor cu cele două state. Modificarea legislației și adaptarea acesteia la standardele europene erau parte a procesului de negociere cu Kievul și Chișinăul, dar și consecință a conflictului din Estul Ucrainei, anexarea Crimeei și a protestelor violente din Odessa din luna mai 2014. Cumulat, aceste elemente formau un context care cerea introducerea unor noi norme pentru sporirea siguranței naționale. Autoritățile aveau pârghiile necesare pentru a lupta împotriva corupției sau pentru a lansa proiecte economice. Lipsa, însă, voința pentru implementarea lor. Tendințele pozitive în combaterea corupției, evidențiate în perioada 2014 - 2015, nu au avut drept consecință eradicarea automata a acestui fenomen în

¹⁷ ANNUAL REPORT: 1 DECEMBER 2014 - 30 NOVEMBER 2015, EUBAM, Odessa, pag. 17, http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/12/Report_2015_ENGL.pdf

¹⁸ Proiectele pentru repararea unor șosele de importanță națională și inter-regională au fost lansate, dar calitatea lucrărilor este supra-evaluată de către autoritățile locale și conducerea regiunii Odessa. După plecarea din postul de guvernator al lui Mihail Saakashvili, monitorizarea acestor proiecte a devenit și mai ineficientă, iar proiectele sunt folosite de autorități în scop de îmbunătățire a imaginii proprii.

regiune. Avantajul unui start bun a fost pierdut în timpul cursei pentru implementarea reformelor la nivel național, nu doar în anumite regiuni.

Una din întrebările utile dezbaterilor publice, care se cere a fi pusă înainte lansării în politica ucraineană a lui Mihail Saakashvili ar putea fi următoarea: care sunt rezultatele concrete pe care le-a obținut fostul guvernator în perioada aflării sale în Odessa? Răspuns la această întrebare se poate afla doar prin comparație cu foști sau actuali conducători ai regiunii. Fără evaluarea corectă a mandatului scurt de guvernator al regiunii Odessa, forța politică lansată de fostul președinte georgian nu va reuși să se impună la nivel național în condiții normale, adică de stabilitate politico-socială. Greșeala lui Petro Poroshenko ar putea fi aceea de a subaprecia pragmatismul politic al cetățeanului ucrainean, care are experiență multiplă în a se opune decidentului politic. Cetățeanul cu drept de vot din Ucraina nu ezită să se poziționeze împotriva unui act de guvernare pe care l-a apreciat deja drept lipsit de legitimitate într-un anumit moment, așa cum s-a întâmplat în anul 2004 sau anul 2013. Saakashvili, însă, știe să simtă această opoziție care este generată de societate ca reacție împotriva propriei guvernări.

Opinia publică locală, adică locuitorii regiunii, a evaluat diferit și mai degrabă a apreciat ca fiind ineficiente măsurile introduse de Saakashvili. Odessa este o regiune cu o identitate specifică, cu locuitori care pot să surprindă sau nu prin alegerile pe care le fac. Totuși, populația a apreciat faptul că a existat o deschidere, nu doar față de cetățean, dar și față de jurnaliști sau reprezentanți ai societății civile,¹⁹ mai ales în contextul schimbărilor generate de EuroMaidan și implicarea activă a organizațiilor societății civile în procese de luare a deciziilor politice la nivel local. Saakashvili a adoptat o manieră deschisă de comunicare: toate acțiunile sale, mai ales discursurile antagonice, se desfășurau în prezența presei și fără a se înconjura de reprezentanți ai forțelor de ordine. Este dificil de evaluat cum va mai putea valorifica aceste mici succese fostul guvernator, în condițiile părăsirii fără preaviz a regiunii, mai ales că urmașul lui Mihail Saakashvili este diferit, atât prin interesele pe care le promovează, cât și prin stil de abordare a propriului mandat:

”În ceea ce îl privește pe Stepanov²⁰ (noul conducător al regiunii) observăm o altă situație. În timpul acțiunilor din 26 iunie, 2017, la care au participat reprezentanți ai societății civile, nemulțumiți de situația regiunii și a lipsei de reacție a organelor de ocrotire a normelor de drept față de infracțiuni majore împotriva activiștilor, dar și a jurnaliștilor, guvernatorul nu doar că se afla într-un inel strâns al poliției și al Gărzii Naționale, dar se afla și în compania unor bărbați viguroși, îmbrăcați în uniforme sportive. În al doilea rând, Stepanov a dat dovadă de lipsă de dorință și incapacitate de a purta un dialog cu cei care sunt nemulțumiți de munca sa. Deja se observă că el îi consideră pe acești cetățeni nedemni de a purta un dialog, pentru că este convins de faptul că în regiune totul este superb, nu există probleme serioase, iar nemulțumiții individuali sunt doar niște locuitori ”nebuni” ai orașului. În al treilea rând, în pofida faptului că la început și-a declarat susținerea pentru

¹⁹ Саакашвили: В таможенники наберем парней и девушек с модельной внешностью, их дело – сидеть, улыбаться и оформлять документы, Gordon.ua, 15 iulie, <http://gordonua.com/news/politics/saakashvili-v-tamozhenniki-naberem-parney-i-devushek-s-modelnoy-vneshnostyu-ih-delo-sidet-ulybatsya-i-oformlyat-dokumenty-89001.html>

²⁰ Candidatura lui Maksym Stepanov în funcția de guvernator al regiunii Odessa a fost aprobată de Cabinetul de Miniștri al Ucrainei pe 21 decembrie 2016. Poroshenko appoints contest winner Stepanov as head of Odesa Regional State Administration, Interfax-Ukraine, Kiev, 12 ianuarie 2017, <http://en.interfax.com.ua/news/general/396061.html>

reforme, și în primul rând a celei pentru descentralizarea regiunii, noi nu observăm o asemenea susținere. Administrația de Stat Regională a Odesei nu doar s-a îndepărtat de susținerea noilor comunități unificate²¹, dar a dat de înțeles că problemele lor nu intră în responsabilitatea ei.”²²

Strategia lui Mihail Saakashvili a fost și rămâne a fi una simplă: apariții publice cât mai numeroase și cât mai consistente, lansarea unor proiecte de infrastructură ambițioase²³, proteste personale. A format o echipă tânără de experți, a invitat oameni din afara Odesei, dar și a țării, care nu cunoșteau neapărat problemele regiunii și nu îi înțelegeau specificul identitar. Toate insuccesele sau eșecurile erau puse pe seama corupției endemice la nivel de regiune sau la nivel național, a intereselor mediului de afaceri cu conexiuni la Kiev. Mihail Saakashvili a simțit, ca un politician experimentat ce este, că discursul său prin care promova separarea actului politic de oligarhi poate fi acea strategie care îi va aduce noua formațiune politică în viitorul legislativ de la Kiev, el străduindu-se să ocupe o nișă pe care o controla mai puțin experimentatul și mai puțin ambițiosul Arseni Yațeniuk, fostul premier al Ucrainei:

”Separarea politicului de business – este, cu siguranță, ceea de ce are nevoie Ucraina pentru a se dezvolta.”²⁴

Această afirmație a devenit noua misiune a fostului guvernator pe care intenționează să o transforme într-un nou proiect personal național. Această misiune personală ar putea rezolva și problema penuriei politicianilor noi la Kiev, pe care însăși societatea îi cere. Yuriy Yakymenko²⁵, director de programe al Centrului Razumkov din Ucraina, susținea într-un comentariu că cererea de lideri și partide noi este din ce în ce mai mare în această țară. Acest lucru este confirmat de rezultatele sondajelor de opinie, care mai arată și un nivel foarte scăzut de încredere în majoritatea politicianilor actuali. Saakashvili încearcă să ocupe această nișă, a oamenilor noi în politică.

Prezența lui Mihail Saakashvili în regiunea Odessa a fost apreciată diferit. Mandatul scurt de guvernator al fostului președinte georgian nu a fost ușor. Cauzele sunt multiple: fosta conducere a regiunii și oamenii de afaceri locali s-au opus mai multor măsuri inițiate de noul guvernator și echipa sa, temperamentul lui Saakashvili nu contribuia în mod esențial la găsirea unor soluții de compromis, convenabile majorității, ci mai degrabă încuraja antagonizarea

²¹ Gromada – unitate administrative-teritoriale, similară comunelor.

²² Interviu online, jurnalist, Odessa, august 2017. Jurnalistul intervievat a menționat, de asemenea, cazul unității administrativ-teritoriale din Vîlcovo. Potrivit acestuia, conducerea regiunii nu a înțeles importanța strategică a acestei noi comunități unificate și nu este interesată de evoluția procesului de judecată cu privire la această ”gromadă”, în care, de altfel, intră și o parte a teritoriului din jurul insulei Șerpilor. Conducerea regiunii Odessa nu a exprimat nicio poziție față de încercările de a sabota crearea comunității administrativ-teritoriale în conformitate cu noile prevederi legislative și reforma descentralizării.

²³ Облadminистрация презентовала проект трассы Одесса – Рени. Видео, Gordonua, 25 aprilie 2016, <http://gordonua.com/news/money/obladministraciya-prezentovala-proekt-trassy-odessa-reni-video-129831.html>

²⁴ Порошенко должен принять меры в конфликтной ситуации вокруг правительства – Саакашвили, Segodnya, Kiev, 06 februarie 2016, <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/-saakashvili-schitaet-cto-poroshenko-dolzhen-prinyat-mery-v-konfliktnoy-situacii-vokrug-pravitelstva-689331.html>

²⁵ Yury Yakymenko, The problem of propositions. Does Ukraine need new parties and leaders?, Razumkov Center, Kiev, 29 mai 2017, <http://razumkov.org.ua/en/research-areas/public-opinion-polls/the-problem-of-propositions-does-ukraine-need-new-parties-and-leaders>

intereselor de afaceri locale. Ulterior, a devenit și mai clar că aspirațiile personale ale noului guvernator depășeau frontierele regiunii. Mihail Saakashvili nu putea să rămână un lider local, un guvernator, el dorind să revină în ”marea politică”. Dar acest lucru însemna concurență pentru cel care l-a acceptat și l-a numit în această funcție. Două asemenea personalități politice, precum Mihail Saakashvili și Petro Poroșenko, nu încăpeau într-o singură formațiune politică sau chiar țară. Regiunea, deși importantă nu doar prin poziționarea strategică și potențial economic, dar și prin faptul că oferea un bazin electoral destul de mare, era, prin comparație cu altele, prea mică pentru viitoare ambiții politice.

Mihail Saakashvili a demisionat la data de 7 noiembrie 2016 din funcția de guvernator al regiunii Odessa, acuzând autoritățile guvernamentale centrale că mimează lupta anti-corupție, iar drept pretext pentru decizia sa a invocat lipsa de rezultate în războiul cu oligarhii financiari din regiune și cei aflați la guvernare și opoziția acestora față de inițiativele sale în lupta împotriva corupției. Tot atunci el și-a anunțat și intenția de a reveni la Kiev, de unde urma să continue lupta împotriva oligarhilor compromiși. Încă în acea perioadă se vorbea despre o posibilă extrădare a lui Saakashvili în Georgia. La Tbilisi pe numele său erau intentate mai multe dosare penale. Cererea de extrădare fusese trimisă către Kiev încă în luna februarie 2015, atunci când fostul președinte Georgian nu era încă cetățean al Ucrainei. În pofida faptului că între Ucraina și Georgia există un acord de extrădare semnat, Kievul a respins solicitarea autorităților de la Tbilisi²⁶.

Poroșenko versus Saakashvili: o bătălie pentru viitorul Ucrainei sau cel al elitei politice?

Dacă acțiunile lui Petro Poroșenko au cu adevărat drept obiectiv final obținerea susținerii electorale din partea oligarhilor locali, la viitoarele alegeri, Odessa având un electorat important ca și număr, atunci nu este clară mișcarea din punct de vedere tactic: Saakashvili nu mai era în regiune, acțiunile sale în perioada în care a fost guvernator nu au fost prea mult apreciate de către funcționarii publici sau oligarhii locali, dar nici de către cetățeni, care sunt consumatorii finali ai politicilor publice și ai reformelor. În plus, acesta nu dădea semne că intenționează să se adreseze din nou electoratului din Odessa, ci mai degrabă se concentra pe publicul din Kiev. Mai mult, nici echipa cu care pornise la drum în reforma administrativ-teritorială nu mai era cea inițială: pe cei care se aflau deja în funcții publice nu a reușit să îi loializeze, iar cei mai mulți tineri, experți invitați în urma unor concursuri publice, au părăsit Odessa dezamăgiți de sistemul politic decizional, dar și de formula de conducere promovată de liderul lor, Mihail Saakashvili: una egoistă, dezinteresată de aranjamentele locale și orientată spre obținerea unor avantaje de imagine.

Miza acestei lupte între foști aliați este mult mai mare. Ea are caracter național și nu se limitează doar la o regiune strategică, fie aceasta chiar și Odessa. Mihail Saakashvili cunoaște

²⁶ Ulterior, presa ucraineană a publicat mai multe articole în care președintele țării, Petro Poroșenko, aflat în vizită oficială în Georgia, ar fi declarat că nu știa despre existența unei cereri de extrădare. Acesta s-ar fi informat ulterior, și, într-adevăr, o asemenea cerere din partea autorităților georgiene a existat în anul 2015. Сакварелидзе вернулся в Украину, его встретили аплодисментами, *Ukrainskaya Pravda*, 28 iulie 2017, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/07/28/7150730/>

suficient de bine realitățile politice și sociale din Ucraina, care să îi permită să facă anumite declarații și să aducă anumite acuzații apropiaților lui Petro Poroșenko. Tot la fel de bine știe să gestioneze sentimentele cetățenilor care își simt lezate interesele și drepturile și să le transforme într-o mișcare ad-hoc împotriva autorităților guvernamentale. Dar ca acest lucru să devină posibil, trebuia să iasă din starea de "prizonier local" al regiunii Odessa, să ajungă acolo unde potențialul său de lider putea să contribuie la accesarea în viitorul legislativ de la Kiev a propriului partid. Pentru Petro Poroșenko, însă, apărea următoarea dilemă: să contribuie la lichidarea potențialului de viitor oponent politic al lui Saakashvili cât încă nu are resurse politice și economice suficiente sau să încurajeze potențialului acestuia de a se transforma în conducător al noului val protestatar? Saakashvili are capacitatea de a se adapta excelent la condiții de "mulțime care protestează", să o direcționeze spre atingerea propriilor sale obiective. Președintele ucrainean, însă, preferă un alt stil de luptă: defensivă mascată, care îi permite să gestioneze din umbră popularitatea aliaților săi, așa cum s-a întâmplat, de exemplu, cu Vitali Klitschko, actualul primar al orașului Kiev²⁷. Cele două tipuri de "a fi" lider politic adesea nu pot să conviețuiască. Obiectivele deși sunt similare, se suprapun.

Șeful statului știa pe cine a numit în funcția de președinte al unei instituții care trebuia să lupte împotriva corupției. De asemenea, era evident că mandatul de guvernator al regiunii Odessa era girat și din afară, de parteneri, ceea ce îi oferea un avantaj de imagine lui Petro Poroșenko, încă o dovadă pentru potențiali investitori că era angajat în procese de reformare a țării mai mult decât în promovarea propriilor interese. Alegerea nu era una întâmplătoare și nici una emotivă. Prin Saakashvili guvernator al regiunii Odessa, partenerii externi ai Ucrainei, cei care au făcut investiții masive în economia și securitatea țării după EuroMaidan, primeau garanții că transformările vor avea loc. Problema, după cum am menționat și mai sus, pare să o constituie ambiția politică a lui Saakashvili, care l-a sfidat public pe Poroșenko, care a dezvoltat interese proprii, care are nevoie de atenția continuă a opiniei publice și pe care o obține într-un final, lansând acuzații grave la adresa autorităților guvernamentale, și de fiecare dată acestea incluzând și susținători ai șefului statului.

Petro Poroșenko nu este un personaj politic intangibil. El nu a renunțat la afacerile sau televiziunile sale, așa cum a promis în campania electorală, iar multe dintre schemele economice care se dezvoltă în Ucraina nu îi sunt necunoscute. În luna octombrie 2016 publicația Forbes îl cita pe Igor Lutsenko cu următoarea afirmație despre președinte: "*Diferența este că Poroșenko (în*

²⁷ Vitali Klitschko s-a numărat în perioada EuroMaidanului printre liderii protestului. El face parte din noua generație de politicieni ucraineni – generație cerută de către majoritatea populației. Anterior, mai exact în luna februarie 2014, Vitali Klitschko își anunța intenția de a candida la alegerile prezidențiale. Totuși, el a renunțat la acest obiectiv în favoarea lui Petro Poroșenko. După anexarea Crimeei mai mulți lideri politici, dar și alegători, au adoptat drept strategie de luptă împotriva agresiunii ruse, tactica unității naționale, care presupunea și o atenție sporită pentru gestionarea eficientă a resurselor economice ale statului. Scopul acestei tactici a fost de a demonstra unitate în fața amenințărilor externe și responsabilitate față de interesul național: evitarea turului doi, utilizarea eficientă a resurselor financiare ale statului, dedicație pentru reforme și schimbări structurale în economie. Această tactică a responsabilizării votului a contribuit în manieră esențială la victoria dintr-un singur tur a lui Petro Poroșenko. Această abordare a problemelor interne a oferit un plus de legitimitate temporară noii guvernări de la Kiev.

*comparație cu Viktor Yanukovici – nota autoarei) este mult mai sensibil la cererile Vestului și suportul Vestului. Dar, în toate celelalte lucruri, ei sunt la fel.*²⁸

Chiar dacă nu poate fi acuzat că ar fi implicat în derularea schemelor de corupție, faptul că deciziile pe care le ia sunt întârziate și sunt luate abia după ce este testată recția populației, sugerează ideea că avem de-a face cu o personalitate obișnuită să își desfășoare activitatea în condiții extreme, pregătită să facă față oricăror tipuri de provocări: politice, economice sau de imagine. În acest context, decizia luată cu privire la Mihail Saakashvili lasă loc de prea multe întrebări și interpretări, doar dacă nu acesta a fost și obiectivul final: de a măsura care este popularitatea reală a lui Saakashvili și potențialul său de implicare în politica ucraineană.

Opiniile critice ale partenerilor externi și ale experților independenți despre reforma instituțiilor anti-corupție sunt elemente care indică pierderea încrederii în leadershipul ucrainean, dar presiunea partenerilor interni, uneori, este mai importantă. Rezistența crescută a elitei politice în fața măsurilor anti-corupție devine din ce în ce mai evidentă²⁹ și va avea drept consecință diminuarea investițiilor economice străine și a ajutorului financiar extern³⁰, precum și a susținerii politice de care are nevoie această țară într-un context de securitate națională complicat.

Printre primii apropiați ai președintelui, pe care i-a atacat în mod public Mihail Saakashvili, se numără Igor Kolomoiski și Arsen Avakov. Ambii au un rol destul de important în soluționarea conflictului din Estul Ucrainei. Igor Kolomoiski este un cunoscut oligarh ucrainean, care, în calitate de guvernator al regiunii Dnipopetrovsk (numit în anul 2014 și destituit la data de 25 martie 2015³¹), a susținut financiar mai multe batalioane de luptători voluntari. Tot el a contribuit și la stabilitatea politică și socială a regiunii. A fost destituit din funcția de guvernator în urma unor scandaluri de corupție, în care au fost implicați mai mulți apropiați de-ai săi. Arsen Avakov este ministru al afacerilor interne al Ucrainei și unul dintre cei mai loiali adepți ai președintelui ucrainean.

După declarațiile dure la adresa celor doi apropiați ai lui Petro Poroșenko, Mihail Saakashvili a continuat să critice guvernarea de la Kiev. Atenția lui s-a îndreptat spre Arseni

²⁸ Kenneth Rapoza, Corruption Is Killing Ukraine's Economy, Forbes, 14 octombrie 2016, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/10/14/how-corruption-corrodes-ukraines-economy/#1aa2976124ee>

²⁹ Piotr ŻochowskiMarta Jaroszewicz, Combating corruption in Ukraine – awaiting the results, OSW Commentary, Varșovia, 12 iulie 2017, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2017-07-12/combating-corruption-ukraine-awaiting-results>

³⁰ Potrivit publicației Capital.ua, Ucraina nu a reușit să îndeplinească toate condițiile impuse de FMI pentru a putea beneficia de cele peste 17 mlrd. USD, care au fost negociate ca asistență macrofinanciară. Spre mijlocul anului 2016, Kievul primise doar 7,7 mlrd. USD din toată suma. Сколько всего денег получила Украина от МВФ, Capital.ua, 15 septembrie 2016, <http://www.capital.ua/ru/publication/74187-skolko-vsego-deneg-poluchila-ukraina-ot-mvf>

³¹ Cu câteva zile înainte de a fi demis de către Petro Poroșenko din funcția de guvernator, un grup de persoane înarmate a atacat sediul a două companii petroliere de stat. Presa din Ucraina a interpretat aceste atacuri drept reacție a oligarhului Igor Kolomoiski împotriva deciziei autorităților de a reîntoarce aceste companii sub controlul statului. Cele două entități economice erau controlate de oligarh.

Yațeniuk, care a fost premier al Ucrainei și a cărui formațiune politică se presupune că ar fi fost susținută de alți doi oligarhi ucraineni³²: Dmytro Firtash³³ și Viktor Pinchuk³⁴.

Fostul guvernator al regiunii Odessa a găsit, astfel, o oportunitate de a ocupa o nișă electorală, pe cea a Frontului Popular, care pare a nu fi gestionată corect de către liderul acestei formațiuni politice, Arseni Iațeniuk.³⁵ Apare, astfel, posibilitatea pentru Saakashvili de a se transforma într-un concurent serios pentru formațiunea politică a lui Petro Poroșenko. Evident, în condițiile unei nemulțumiri sociale tot mai evidente, acțiunile lui Mihail Saakashvili au fost considerate a fi o strategie periculoasă pentru cel mai influent partid din țară și asta deoarece noul lider politic și noua formațiune pe care acesta o conduce ar putea să organizeze mai bine un număr mai mare de posibili alegători (în cadrul unui scrutin electoral sau în timpul unor proteste sociale). Această decizie de a-l lipsi pe Saakashvili de cetățenia ucraineană poate să nu îi aparțină președintelui țării. Petro Poroșenko, deși este criticat dur de către alți lideri politici sau de către cetățeni, nu are în acest moment, încă, un oponent suficient de puternic pentru a-i crea probleme la viitoarele alegeri prezidențiale. Pe de altă parte, ”oamenii președintelui” sunt în poziția de a ”se îngrijora” și asta deoarece cu cât mai multe mandate de deputat obține formațiunea condusă de Mihail Saakashvili la viitoarele alegeri parlamentare, cu atât mai dificilă poate deveni guvernarea, pentru că va fi mult mai greu să fie formată o coaliție majoritară în Radă pentru a vota legi importante.

Astfel, anume anturajul președintelui ucrainean ar fi putut decide soarta ”cetățeniei ucrainene” a lui Mihail Saakashvili. Petro Poroșenko, în ultima perioadă, a semnat mai multe documente cu conținut controversat și pe care mediul asociativ, presa, cetățenii simpli, nu doar reprezentanți ai altor formațiuni politice, le consideră a avea un conținut care contravene principiilor democrației veritabile.

³² Oliver Boyd-Barrett, *Western Mainstream Media and the Ukraine Crisis: A Study in Conflict Propaganda*, Routledge, 2016, <https://books.google.ro/books?id=lwYxDQAAQBAJ&lpg=PT60&ots=2M5LZmIXbh&dq=kolomoiskii%20i%20poroshenko&hl=ro&pg=PT60#v=onepage&q=kolomoiskii%20i%20poroshenko&f=false>

³³ Dmytro Firtash a fost arestat în Austria în martie 2014. În februarie 2017 curtea de apel din acest stat a decis extrădarea oligarhului ucrainean în SUA. El este învinuit pentru acte de corupție. Important: o mare parte a averii sale provine din afaceri cu compania Gazprom. *Ukraine Oligarch Loses U.S. Extradition Fight, Is Arrested*, Boolmeberg, 22 februarie 2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-02-21/austrian-court-grants-u-s-bid-to-extradite-ukraine-s-firtash>

³⁴ Viktor Pinchuk, oligarh ucrainean, deținător al Interpipe – companie producătoare de țevi de oțel și alte produse de oțel. De asemenea, controlează mai multe posturi de televiziune, filantropist. A obținut o mare parte a resurselor financiare în perioada când Leonid Kuchma, socrul său, era președinte al țării. De altfel, există voci care susțin că fostul președinte a reușit să își mențină influența în viața politică de la Kiev, prin includerea sa în formatul de negociere a conflictului din Estul Ucrainei: ”Minsk 1” și ”Minsk 2”. Victor Pinchuk: *Friend or foe of Ukraine?* Kyiv Post, 14 octombrie 2016, <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/victor-pinchuk-friend-foe-ukraine.html>

³⁵ Arseni Iațeniuk este din ce în ce mai puțin popular în rândul alegătorilor partidului său. Este implicat în mai multe scandaluri de corupție. De altfel, anume din cauza acestor scandaluri, a incapacității de a le gestiona, dar mai ales din cauza lipsei rezultatelor reformelor a fost demis din funcția de premier. Disputa dintre Arseni Iațeniuk și Petro Poroșenko devenea din ce în ce mai periculoasă nu doar pentru guvernare, dar avea și influențe negative asupra operațiunilor anti-teroriste din Estul Ucrainei, pentru că oferea oportunități liderilor separatiști și Moscovei să pună într-o lumină proastă noua guvernare de la Kiev. Soluția stabilității guvernării a fost numirea lui Vladimir Groisman, care prin stilul său de a face politică a reușit să asigure deja mai mult de un an o perioadă calmă între diferite puteri ale statului.

În loc de concluzii

Disputa dintre președintele Ucrainei, Petro Poroșenko, și fostul guvernator al regiunii Odessa, Mihail Saakashvili, este nocivă pentru imaginea acestei țări, mai ales că ea poate să genereze avantaje pentru propaganda externă, fiind folosită de oponenți ca să evidențieze incapacitatea autorităților guvernamentale de a organiza afacerile interne ale statului. Modul în care această criză este gestionată de autorități, dar și de către actorii politici implicați, poate avea consecințe serioase asupra credibilității parteneriatelor interne, care au drept misiune de a redobândi integritatea și suveranitatea acestei țări. Comportamentul ambelor părți implicate în acest scandal denotă o lipsă de responsabilitate față de afacerile interne ale statului și o neglijare clară a interesului național în favoarea celor personale, care se referă la propriul statut și rol în cadrul statului. Vina pentru aceste consecințe, care se pot transforma ușor în amenințări la adresa securității și stabilității interne, o poartă toate părțile implicate.

Mihail Saakashvili trebuie să înțeleagă că lupta împotriva corupției, în care s-a angajat în Ucraina, nu este similară celei pe care a implementat-o în Georgia. La Tbilisi el a avut la dispoziție alte resurse, legitime și susținere electorală. La Kiev, însă, nu face altceva decât mimeze susținerea cetățeanului ucrainean, dornic să-și afișeze rebeliunea internă în fața autorităților corupte. Ucraina nu este Georgia și fără a simți aceste diferențe sau fără a-i înțelege specificul identitar este greu de crezut în succesul unei strategii politice personale.

În ceea ce privește elita politică ucraineană, aici lucrurile sunt și mai complicate. Gruparea intereselor economice și presiunea pe care acestea o impun asupra politicienilor contribuie la prelungirea crizei din Estul Ucrainei. Cei din urmă, însă, deja au asimilat mai multe instrumente de presiune asupra autorităților și nu vor ezita să facă uz de ele pentru a-și responsabiliza guvernarea. Lipsirea lui Saakashvili de cetățenia ucraineană a fost percepută nu doar ca o dilemă personală a lui Petro Poroșenko, dar și ca o incapacitate a anturajului acestuia de a genera soluții pentru diferite provocări politice. Președintele a fost consiliat prost, pentru că aceasă criză a evidențiat temeri, lipsă de idei și experiență politică, ceea ce nu este adevărat. Tactica este una corectă doar dacă s-a dorit măsurarea cantitativă a susținerii de care dispune Mihail Saakashvili în Ucraina la momentul actual. Altfel, ea este una inutilă și generatoare de pierderi de imagine.

Voința politică nu trebuie să fie căutată doar în dorința de a rămâne la guvernare, dar și în asigurarea propriu zisă a eficienței actului de guvernare. Elita politică care promovează un stil de conducere patronalistă, bazată pe proiecție de interese economice prin instrumente politice, nu va putea să facă față provocărilor și amenințărilor interne, dar și externe, la adresa securității naționale. În consecință, actorii politici vor fi scoși din ecuația guvernării de cetățeni prin proteste sau alegeri – două instrumente pe care au învățat să le utilizeze. În Ucraina protestele rămân a fi cel mai important instrument de presiune pe care îl au la dispoziție cetățenii.

Bibliografie:

Mihail Saakashvili a ramas fara cetatenia georgiana, Hotnews, 04 decembrie 2015, <http://www.hotnews.ro/stiri-international-20643272-mihail-saakashvili-ramas-fara-cetatenia-georgiana.htm>

ANNUAL REPORT: 1 DECEMBER 2014 - 30 NOVEMBER 2015, EUBAM, Odessa, pag. 17, http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/12/Report_2015_ENGL.pdf

A YEAR AFTER MAIDAN, STILL UKRAINE IS THE MOST CORRUPT COUNTRY IN EUROPE, Transparency International, Press release, 2 decembrie 2014, <https://ti-ukraine.org/en/infographics/a-year-after-maidan-still-ukraine-is-the-most-corrupt-country-in-europe/>

Piotr ŻochowskiMarta Jaroszewicz, Combating corruption in Ukraine – awaiting the results, OSW Commentary, Varşovia, 12 iulie 2017, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2017-07-12/combating-corruption-ukraine-awaiting-results>

Kenneth Rapoza, Corruption Is Killing Ukraine's Economy, Forbes, 14 octombrie 2016, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/10/14/how-corruption-corrodes-ukraines-economy/#1aa2976124ee>

Odesa Region, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Kyiv, <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/18-odesa>

Oliver Boyd-Barrett, Western Mainstream Media and the Ukraine Crisis: A Study in Conflict Propaganda, Routledge, 2016, <https://books.google.ro/books?id=lwYxDQAAQBAJ&lpg=PT60&ots=2M5LZmlXbh&dq=kolomoiskii%20i%20poroshenko&hl=ro&pg=PT60#v=onepage&q=kolomoiskii%20i%20poroshenko&f=false>

Poroshenko appoints contest winner Stepanov as head of Odesa Regional State Administration, Interfax-Ukraine, Kiev, 12 ianuarie 2017, <http://en.interfax.com.ua/news/general/396061.html>

Ukraine, Corruption Perception Index 2016, Transparency International, decembrie 2016, <https://www.transparency.org/country/UKR>

Ukraine Oligarch Loses U.S. Extradition Fight, Is Arrested, Boolmebrg, 22 februarie 2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-02-21/austrian-court-grants-u-s-bid-to-extradite-ukraine-s-firtash>

Victor Pinchuk: Friend or foe of Ukraine? Kyiv Post, 14 octombrie 2016, <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/victor-pinchuk-friend-foe-ukraine.html>

Why Poroshenko took away Ukrainian passport from Saakashvili, Ukraine Crisis Media Center, 27 iulie 2017, <http://uacrisis.org/59016-ukrainian-passport-saakashvili>

Yury Yakymenko, The problem of propositions. Does Ukraine need new parties and leaders?, Razumkov Center, Kiev, 29 mai 2017, <http://razumkov.org.ua/en/research-areas/public-opinion-polls/the-problem-of-propositions-does-ukraine-need-new-parties-and-leaders>

Президентом України видано указ про втрату громадянства України, Serviciul de Stat de Migrație al Ucrainei, Kiev, 26 iulie 2017, <https://dmsu.gov.ua/news/dms/prezidentom-ukrajini-vidano-ukaz-pro-vtratu-gromadyanstva-ukrajni.html>

Andreas Umland, Клан Порошенко. Как перерождается олигархия, Новое Время, Kiev, 24 iulie 2017, <http://nv.ua/opinion/umland/klan-poroshenko-kak-pererohdaetsja-oligarhija-1540270.html>

Европейский суд аудиторов признал Украину самой коррумпированной страной, 112.ua, Kiev, 7 decembrie 2016, <https://112.ua/ekonomika/evropeyskiy-sud-auditorov-priznal-ukrainu-samoy-korruptirovannoy-stranoy-357694.html>

КОРРУПЦИЯ В УКРАИНЕ: СУЩНОСТЬ, МАСШТАБЫ И ВЛИЯНИЕ, Centrul Razumkov, Kiev, 2002, http://old.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=200

Миграционная служба не хочет показывать письмо Луценко, по которому у Саакашвили забрали гражданство, 24tv.ua, 29 iulie 2017, http://24tv.ua/ru/migracionnaja_sluzhba_ne_hochet_pokazyvat_pismo_lucenko_po_kotoromu_u_saakashvili_zabrali_grazhdns_n846881

Обламинистрация презентовала проект трассы Одесса – Рени. Видео, Gordonua, 25 aprilie 2016, <http://gordonua.com/news/money/obladministraciya-prezentovala-proekt-trassy-odessa-reni-video-129831.html>

Порошенко должен принять меры в конфликтной ситуации вокруг правительства – Саакашвили, Segodnya, Kiev, 06 februarie 2016, <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/-saakashvili-schitaet-cto-poroshenko-dolzen-prinyat-mery-v-konfliktnoy-situacii-vokrug-pravitelstva-689331.html>

Саакашвили: В таможенники наберем парней и девушек с модельной внешностью, их дело – сидеть, улыбаться и оформлять документы, Gordon.ua, 15 iulie, <http://gordonua.com/news/politics/saakashvili-v-tamozhenniki-naberem-parney-i-devushek-s-modelnoy-vneshnostyu-ih-delo-sidet-ulybatsya-i-oformlyat-dokumenty-89001.html>

Саакашвили рассказал, когда вернется в Украину: эксклюзивное интервью, 24tv.ua, Kiev, 04 august 2017, http://24tv.ua/ru/saakashvili_rasskazal_kogda_vernetsja_v_ukrainu_jekskljuzivnoe_intervju_n849276

Сакварелидзе вернулся в Украину, его встретили аплодисментами, Ukrainskaya Pravda, Kiev, 28 iulie 2017, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/07/28/7150730/>

Сколько всего денег получила Украина от МВФ, Capital.ua, 15 septembrie 2016, <http://www.capital.ua/ru/publication/74187-skolko-vsego-deneg-poluchila-ukraina-ot-mvf>

Ruslan Bortnik, Силы и влияния В Украине, Institutul Ucrainean de Analiză și Management Politic, Kiev, 31 ianuarie 2016, <https://uiamp.org.ua/sily-i-vliyaniya-v-ukraine>

Стало известно, кто поддержал лишение Саакашвили украинского гражданства, Ukrainskaya Pravda, Kiev, 04 ugust 2017, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/08/4/7151421/>

© Copyright by Experts for Security and Global Affairs Association (ESGA)

Bucharest, Romania

2017

www.esga.ro